

УДК 378

СМЕЮХА І. М.,
магістрантка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи. Тьюторство),
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ БРИТАНСЬКОГО ДОСВІДУ ТЬЮТОРСТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням уваги до особистості людини, її індивідуальних можливостей та потреб, здатності до постійного розвитку. Світ, що швидко змінюється, вимагає від людини набуття таких рис, як комунікативність, спроможність працювати в малих і великих групах, відповідальність, уміння приймати рішення, адаптивність. Особистість постає перед проблемою безперервного навчання, постійної самоосвіти.

Сучасний розвиток суспільства вимагає змінити позицію студента з об'єкта освітньої діяльності на суб'єкт, що означає бути ініціатором власної активності. На сьогодні педагогічна практика вже не сприймає студента об'єктом освітньої діяльності. Викладач не виступає в ролі єдиного джерела знань, а студент – в ролі слухача та ретранслятора цих знань. Необхідність враховувати індивідуальні особливості студентів приводить до завдання розробки не єдиної для всіх освітньої програми, а варіативних програм.

Приведення освітньої системи у відповідність до вимог суспільства можливе саме за рахунок реалізації принципу індивідуалізації в рамках гуманітарної педагогічної парадигми, в логіці якої розвиток розуміється як вибір і засвоєння суб'єктом тих чи інших інновацій, шляхів професійного і особистісного становлення. Реалізація принципу індивідуалізації дозволяє враховувати інтереси і схильності особистості, а також надавати підтримку в засвоєнні освітньої програми. Така система називається тьюторською системою, а педагог, який здійснює таку діяльність - тьютором.

Глобалізація світу, формування єдиного європейського простору, розробка інноваційних проектів і програм модернізації вищої освіти в країнах Європейського Союзу привертають увагу до вивчення досвіду тьюторства в системі освіти Великої Британії.

Упровадження тьюторської системи у вищій школі України також бере початок з досвіду вищої школи Великої Британії.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці з тьюторської теорії та практики таких українських науковців, як А. Бойко, М. Голубєва, Н. Дем'яненко, А. Жулківська, О. Літовка, Т. Литвиненко, Т. Лукіна, Л. Москальова, І. Семененко, Л. Семеновська, Р.В. Шаран, а також зарубіжних учених, як У. Тейлор, А. Мур, С. Маклафлін, А. Белл, К. Блекбурн, Р. Веджері, Е. Гордон, Л. Дейві, Г. Кавелті, Ч. Кінгслі, Дж. Міллер, М. Сойбі, Г. Хорст, К. Хібберт, Т. Ковальова, Є. Колосова, П. Щедровицький.

Окремі аспекти системи тьюторства у британській вищій школі проаналізовано в працях А. Барбариги, Т. Георгієвої, В. Єлманової, А. Іванової, І. Марцинковського, Л. Пилипової, Л. Супрунової, Н. Федорової та ін.

Тьюторство як одна із форм наставництва виникло в перших британських університетах – Оксфорді (XII ст.) та Кембріджі (XIII ст.).

Спочатку університети були корпораціями викладачів і студентів. Згодом вони перетворювались в братства, які говорять «однією мовою», сповідують єдині цінності і керуються певними науковими авторитетами. Британський університет зовсім не дбав про те, щоб усі студенти прослухали одні й ті ж самі курси. Студент вирішував сам, яких професорів і які предмети він буде слухати. Кожен професор читав і коментував свою книгу. Тому студенти з одних коледжів могли бути, наприклад, слухачами лекцій професорів з інших коледжів. Свої вимоги університет пред'являв тільки на випускних екзаменах. Таким чином, студент повинен був сам вибирати шлях, завдяки якому він досягне знань, необхідних йому в кінцевому підсумку для отримання ступеня. У цьому йому допомагав тьютор.

Протягом першого року навчання відвідування тьюторських консультацій було обов'язковим для всіх студентів. Вони щотижня звітували про проведену роботу перед тьютором. Зустрічі студентів з тьюторами проводилися за розкладом, а також у позанавчальний час. Така форма спілкування між студентом і тьютором була для студентів першочерговою.

Незаперечною університетською цінністю того часу вважалась свобода викладання і навчання. Тьютор здійснював функцію посередництва між вільним професором і вільним студентом. Цінність свободи тісно пов'язувалася з цінністю особистості, і завдання тьютора полягало в тому, щоб поєднувати на практиці особистісний зміст і академічні ідеали. Процес самоосвіти був основним у отриманні університетських знань, і тьюторство спочатку виконувало функції супроводу цього процесу.

Тьютори, як правило, обиралися лише з-поміж викладачів (дійсних членів) коледжу. Щодо вибору в дійсні члени коледжу в Середні віки, типовою може бути модель, закріплена в 1264р у Мертонському коледжі (Оксфорд). За цією моделлю дійсний член коледжу обирався з-поміж кандидатів, що мали науковий ступінь. Вибори майже ніколи не були відкритими, і на їх результати дуже часто впливали такі фактори, як належність до певних єпархій і релігійних орденів, мешкання у певних графствах, родинні зв'язки з меценатами коледжу. Обраний одного разу, дійсний член коледжу продовжував отримувати відповідну плату й користувався привілеями, доки він не одружувався, не отримував кращу посаду чи не помирав.

Наприкінці XVI ст. тьютор стає центральною фігурою в університетській освіті, відповідаючи головним чином за виховання своїх підопічних.

До XVII ст. виховна сфера діяльності тьютора розширилася. Тьютор визначає і радить студенту, які лекції і практичні заняття найкраще відвідувати, як скласти план своєї навчальної роботи, стежить за тим, щоб його учні добре навчалися і були готові до університетських іспитів. Тьютор стає найближчим радником студента і помічником в усіх його проблемах.

Невдовзі тьюторство офіційно визнається частиною англійської університетської системи, поступово витісняє професорську (німецьку) модель.

У 1840-х рр. викладачі Оксфорда, головним чином тьютори, приєдналися до тих, хто критикував університетську освіту й вимагав відповідних реформ. Університетська реформа була проведена. Наголошувалося на необхідності розширення навчальних планів, упровадженні письмових іспитів, удосконаленні університетського викладання.

Реформи в галузі навчання, розпочаті в Оксфорді, стали поширюватись у Кембриджі в 1860-х рр., але мали більш радикальний характер. Це пов'язано з тим, що тьютори Кембриджа до того взагалі не навчали студентів, а формально виконували обов'язки «моральних наставників», і студенти повинні були шукати приватних учителів.

У 1860-ті рр. ситуація змінилась: почала народжуватись нова генерація тьюторів, яку відрізняв професійний підхід до навчання студентів і переконання, що навчання допомагає розвивати характер. Поява таких викладачів означала, що студентам тепер не було необхідності наймати приватних учителів для підготовки до екзаменів, оскільки вони мали можливість отримувати необхідні індивідуальні консультації у своїх коледжах.

В Оксфорді та Кембриджі тьютори досі займають важливе становище в навчальній і виховній роботі, працюючи на штатних посадах. Британські педагоги вважають, що студент формується як фахівець тільки в умовах так званої тісної академічної спільноти, де існує зворотний зв'язок між студентом і викладачем, та всім професорсько-викладацьким складом, а тьютор є сполучною ланкою між ними, що забезпечує цілісність академічної освіти.

У контексті розвитку системи освіти в Англії тьюторська система навчання визначається як педагогічне явище, що історично склалося в англійському соціумі. Тьюторська система навчання відображає національну педагогічну специфіку, маючи чітку індивідуальну спрямованість освітнього маршруту людини.

Отже, тьюторська система навчання передбачає систему індивідуального навчання, супроводу та підтримки студентів, засновану на ідеї педагогічного пошуку, націлену на становлення суб'єктності студентів і спрямовану на розвиток умінь самостійного набуття знань і саморозвитку. Тьютор є працівником освітньої сфери, який займається педагогічною, кураторською, наставницькою і виховною діяльністю в рамках індивідуальної освітньої траєкторії, спрямованої на розвиток особистості.

На сучасному етапі тьюторська система навчання в Англії є невід'ємною складовою освітнього процесу не тільки в сфері університетської освіти, а й в освітніх установах різного рівня. Тьюторство проникає в шкільне навчання, приватну, домашню і дистанційну освіту. Коло учнів розширюється. Сюди входять учні, студенти, діти з обмеженими можливостями та ін.

Під сучасною тьюторською діяльністю розуміємо:

- створення у студента мотивації, необхідної для ефективного самонавчання;
- допомога в складанні індивідуального плану і графіка занять;
- координація процесу самоосвіти та оперативне консультування.

Безперервний розвиток тьюторських навичок забезпечується за рахунок створення особливого професійного середовища. Беручи участь у діючих інтернет-конференціях, вебінарах, авторських семінарах, тьютор отримує можливість обмінюватись досвідом, дізнаватися про новітні компоненти курсів, створювати комплексне бачення підходів до проведення занять і оцінювання знань студентів.

Тьюторами в британській системі освіти використовується сукупність педагогічних технологій, характерних для моделі відкритої освіти. Провідну роль відіграють технології та методи активного навчання – діалог, аналіз конкретних ситуацій (кейс-метод), рольові ігри, тренінги [10, с. 56]. Тьютор широко використовує інформаційні технології для організації взаємодії зі студентами на відстані. У британських університетах тьюторами стають найчастіше аспіранти або викладачі, які проводять семінарські заняття для бакалаврів (останні часто іменуються «тьюторіали»). Позиція тьютора зазвичай асоціюється з людиною, яка дає консультації з певної теми або галузі знання. Загальне уявлення про мету педагогічної діяльності тьютора – це персональний супровід студента в освітньому просторі, створення умов для розкриття внутрішнього потенціалу та адаптації у навколишньому середовищі.

Основою дослідження є система тьюторства. Тьюторство в сучасній освіті – педагогічна позиція, пов'язана зі спеціально організованою системою освіти, де рушійними силами виступають педагог-тьютор і тьюторант. Тьюторство виникає

там і тоді, де і коли з'являються потреба і необхідні умови переходу до варіативності та індивідуалізації освітніх програм.

Педагогічний супровід - взаємодія, в ході якої студент виконує дію, а педагог створює умови для здійснення і осмислення цієї дії. Основні підсумки супроводу - не тільки знання, способи діяльності, самоосвітня робота, а й усвідомлення студентом сенсу і значення результатів освіти. Педагогічний супровід має на меті перехід відповідальності від педагога до студента. Відповідальність - норми взаємодії, на які орієнтуються педагог і студент. Виходячи з цього, можна виділити два типи педагогічного супроводу: 1) нормативний супровід, заснований на ззовні заданих нормах; 2) гуманістичний супровід, базований на нормах, вироблених самими учасниками супроводу. Один із видів гуманістичного педагогічного супроводу - тьюторський супровід. Це особливий тип педагогічного супроводу, коли студент виконує дію за самостійно розробленими нормама і потім обговорює їх з тьютором [3].

У цілому визначаємо тьюторство як педагогічну діяльність з індивідуалізації освіти, спрямовану на виявлення і розвиток освітніх мотивів та інтересів студента, пошук освітніх ресурсів для створення індивідуальної освітньої програми, на роботу з освітнім замовленням, формування навчальної та освітньої рефлексії [5]. Суть тьюторського супроводу полягає в організації діяльності на матеріалі реального життя тьюторанта (навчальної, трудової і т.д.), розширенні його власних можливостей, підключенні до побудови власного просування до успіху. Тьюторський супровід дозволяє педагогам працювати з інтересами кожного студента, допомагати освоювати способи знаходження нових знань, відповідати на конкретні запити.

Вважаємо, що на відміну від британського варіанта тьюторства, де його переважна роль полягає в створенні і координації організаційних умов для самостійного освітнього руху студента, роль тьютора в українській освітній системі представлена як роль педагога, що володіє спеціальною технологією психолого-педагогічної підтримки і супроводу. Основа технології - метод рефлексивного обговорення зі студентом пріоритетності для нього тих чи інших проєктів, їх меж, можливого розширення власних завдань тощо. Такий «рефлексивний» супровід тьютора дозволяє студенту самому опановувати техніки рефлексивного осмислення побудови власного процесу навчання, реально створювати індивідуальну освітню (виховну) програму, планувати роботу з самовиховання, самоствердження, самореалізації, включаючи самовдосконалення в когнітивній, емоційно-вольовій та поведінковій сферах.

У словнику «Термінологія в системі додаткової професійної освіти» термін «тьютор» визначається як особа, що полегшує процес навчання, роль якої – бути знаючим партнером своїх слухачів» [1]. Безперечно, освітні перетворення неможливі без розробки педагогічних технологій, які мають враховувати індивідуальні характеристики всіх учасників навчального процесу та стати основою зближення теорії і практики.

Позиція тьютора дає змогу тьюторанту набути власний освітній досвід, можливість спроб і виправлення помилок; проявити ініціативу в залученні своїх знань і умінь не лише в предметних галузях знання. Будь-яка активна дія тьюторанта - це свобода його проявів. Тьютор створює ситуацію спілкування і встановлення особистого контакту з тьюторантом. Він - консультант, який може допомогти розробити індивідуальну освітню програму, самовизначитися у процесі навчання і в окремих елементах цього процесу, а з іншого боку він може відповісти на запитання, як використовувати результати навчання і як спрямувати цю навчальну програму, навчальну діяльність на індивідуальний розвиток конкретної людини [9].

Отже, тьютор - педагог, який діє за принципом індивідуалізації і супроводжує побудову тьюторантом власної індивідуальної освітньої програми; педагог-наставник, здатний забезпечити соціально-педагогічний супровід при виборі та проходженні тьюторантом індивідуальних освітніх траєкторій. Він той, хто супроводжує процес освоєння нової діяльності [4]. Тьютор - педагог, який здійснює загальне керівництво самостійною поза аудиторною роботою учнів; індивідуальний науковий керівник студента. Тьюторство практикується в освітній установі, де велике значення приділяється навчальній діяльності за індивідуальними планами і самостійній роботі з джерелами інформації [7].

Тьютор - особливий педагог, який працює за принципом індивідуалізації і супроводжує побудову та реалізацію індивідуальної освітньої програми [8]. Бачить, усвідомлює проблему і показує ресурси її вирішення. Технології тьюторського супроводу дозволяють вирішувати завдання, запропоновані в рамках формування принципово нової системи безперервної освіти. При цьому ключовою характеристикою такої освіти стає не тільки передача знань і технологій, але і формування творчих компетентностей, готовності до перенавчання, вміння навчатися протягом усього життя, вибирати і оновлювати професійний шлях.

Щодо впровадження досвіду британського тьюторства у практику вітчизняного закладу вищої освіти, слід зазначити, що випусковою кафедрою педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова на спеціальності магістерського рівня підготовки «Освітні, педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи) застосовуються тьюторські програми як форма індивідуально-групової роботи. Групова робота посилює фактор мотивації та взаємної інтелектуальної активності, завдяки співконтролю підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів. На тьюторських заняттях відбувається групова самоперевірка з наступним консультуванням (корекцією) викладачем. В основі – історично апробований принцип педагогічного супроводу студентів. Крім того, форми навчальної діяльності у ЗВО – лекції, практичні, лабораторні заняття, семінари – зумовлюють саме тьюторство провідним в організації і контролюванні самостійної роботи студентів. Тьюторські заняття сприяють поглибленню і розширенню знань, формуванню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвиткові пізнавальних здібностей. Вони проводяться з використанням опорних дидактичних матеріалів, спрямованих на коригування роботи магістрантів і підвищення її якості [2].

Колективом кафедри розроблено варіативні моделі тьюторських занять, які базуються на системних завданнях для самостійної роботи, визначеній тематиці наукових рефератів, есе, доповідей, магістерських робіт, пакетах домашніх завдань до практичних занять з окремих дисциплін зі списками обов'язкової і додаткової літератури, тестових модулів, комплексних контрольних роботах, авторських (до кожного навчального курсу) інструктивних матеріалах і методичних рекомендаціях, графіках поетапного проведення тьюторських занять. Вони передбачають відтворювальні й творчі процеси в діяльності магістранта. У залежності від цього визначено три рівні самостійної діяльності: репродуктивний (тренувальний), реконструктивний і творчий (пошуковий) [6, с. 123 – 135]. Успішне виконання самостійної роботи забезпечується за умови мотивованості, чіткої постановки пізнавальних завдань, алгоритму, підбору методів, обсягу роботи, встановлення термінів, видів консультаційної допомоги (настановчі, тематичні, проблемні консультації), критеріїв оцінки, видів і форм контролю, визначення викладачем форм звітності [2].

Отже, тьюторство – прогресивна технологія, яка набуває великого значення в умовах інтеграції до світового культурно-освітнього простору. Підґрунтям для

упровадження тьюторства є індивідуалізація освіти, її спрямованість на особистість у освітньому процесі закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беков Х.А. Терминология в системе дополнительного педагогического образования: словарь / Х.А. Беков, С.В. Ширококов, И.И. Кирьянов и др. – М. : ИПК госслужбы, 2001. – 107 с.
2. Дем'яненко Н. М. Система тьюторства : актуалізація ретродосвіду Великої Британії / Н. М. Дем'яненко // Зб. наук. праць Полтавського держ. пед. у-ту імені В.Г. Короленка. - Полтава, 2006. - Вип. №6 (57). - С. 72-75. - (Серія «Педагогічні науки»).
3. Дудчик С.В. Тьюторское сопровождение: история, технология, опыт / С.В. Дудчик // Школьные технологии – 2007 - №1 – С.82-88
4. Ковальова, Т. М. Профессия «тьютор» [Текст] / Т.М. Ковалева [и др.]. – Москва, Тверь : СФК-офис. – 246 с.
5. Ковалева Т. М. Основы тьюторского сопровождения в общем образовании. Лекции 1-4 [Текст] / Т.М. Ковалева. – Москва : Первое сентября, 2010.
6. Педагогика и психология высшей школы / под ред. М.В.Булановой-Топорковой. – Ростов-на-Дону, 2006.
7. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М.Бид-Бад,; ред. кол.: М.М.Безруких, В.А.Болотов, Л.С.Глебова и др. – М., 2003.
8. Рыбалкина Н.В. Идея тьюторства - идея педагогического поиска (идентификация пространства полагания) / Рыбалкина Н.В. // Тьюторство: идея и идеология: Материалы 1-ой Межрегиональной тьюторской конференции (29 февраля - 2 марта 1996 г.). Томск. 1996. С. 15-30
9. Щедровицкий П. Г. Об исследовательской программе тьюторства / Щедровицкий П. Г. // Школа и открытое образование: Сборник научных трудов по материалам Всероссийской научно-практической тьюторской конференции. – Москва-Томск, 1999.
10. Geller, A. The Everyday Writing Center: A Community of Practice / A. E. Geller, M. Eodice, F. Condon, M. Carroll, & E.H. Boquet. - Logan, Utah: Utah State University Press, 2007

Смеюха Ірина Мар'янівна. Упровадження британського досвіду тьюторства у закладах вищої освіти України.

У статті проведено історичний аналіз формування тьюторства у вищій школі Великої Британії, доведена доцільність запровадження британського досвіду тьюторства у практику українських закладів вищої освіти.

Ключові слова: тьюторство, тьютор, індивідуалізація освіти, тьюторський супровід.

Smeyukha Iryna. Implementation of the British experience of tutoring in institutions of higher education of Ukraine.

The article gives a historical analysis of the formation of tutoring in the UK high school, the feasibility of introducing the experience of British tutoring to the practice of ukrainian institutions of higher education has been proved.

Key words: tutoring, tutor, individualization of education, tutor accompaniment.